

ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ASOSLARI

TMC instituti "Amaliy matematika va informatika" kafedراسi oqituvchisi

Juraboyeva Shoxida Nazmiddinovna

Annotatsiya. Diversifikatsiya da yuqori samaradorlikka erishish, iqtisodiy foyda olish, bankrotlikka barham berish va boshqa maqsadlarda amalga oshiriladi. Ushbu maqolada diversifikatsiyalash masalalari hamda ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish asoslari haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar. Modernizatsiya, diversifikatsiya, raqobatbardosh, tarmoq, jarayon, islohot, iqtisod.

ОСНОВЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА

Джурабоева Шохида Назмидиновна,

преподаватель кафедры «Прикладная математика и информатика»

Института ТМС

Абстрактный. Диверсификация проводится для достижения более высокой эффективности, получения экономических выгод, предотвращения банкротства и других целей. В данной статье рассматриваются вопросы диверсификации и основы диверсификации производства.

Ключевые слова. Модернизация, диверсификация, конкурентоспособность, сеть, процесс, реформа, экономика.

BASICS OF PRODUCTION DIVERSIFICATION

Juraboyeva Shokhida Nazmiddinovna,

teacher of the department of "Applied Mathematics and Informatics" of the

TMC Institute

Abstract. Diversification is carried out to achieve higher efficiency, obtain economic benefits, avoid bankruptcy and other purposes. This article discusses the issues of diversification and the basics of diversification of production.

Key words. Modernization, diversification, competitiveness, network, process, reform, economy.

Yurtimizda iqtisodiy islohotlar borgan sari chuqurlashib, bozor munosabatlariga asoslangan yangi mustaqil milliy iqtisodiyotni barpo etish jarayonlari tezlashmoqda. Bu jarayonlarni tezlashtirishda ishlab chiqarish korxonalarini modernizatsiyalash va raqobatbardoshligini boshqarish oʻrni katta ahamiyatga ega. Oʻzbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov taʼkidlaganlaridek, “bugungi kunda koʻplab rivojlangan va jahon iqtisodiyotida yetakchi oʻrinlarda turadigan mamlakatlar tajribasi shuni soʻzsiz isbotlab bermoqdaki, raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishga erishish va dunyo bozorlariga chiqish, birinchi navbatda iqtisodiyotni izchil isloh etish, tarkibiy jihatdan oʻzgartirish va diversifikatsiya qilishni chuqurlashtirish, yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi korxonalar va ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal rivojlanishini taʼminlash, faoliyat koʻrsatayotgan ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va texnik yangilash jarayonlarini tezlashtirish hisobidan amalga oshirilishi mumkin”.

Shu nuqtai nazardan iqtisodiyotni modernizatsiyalash bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiyotning real sektori korxonalarini qoʻllabquvvatlash boʻyicha birinchi navbatda ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish, hamkorlik aloqalarini kengaytirish, mustahkan hamkorlikni yoʻlga qoʻyish, mamlakatimizda ishlab chiqarigan mahsulotlarga ichki talabni ragʻbatlantirish masalalari alohida oʻrin tutadi. Oʻzbekiston Respublikasi keyingi 28 yil davomida iqtisodiyotni bosqichma-bosqich tarkibiy oʻzgartirish boʻyicha islohotlarni amalga oshirmoqda. Bu islohotlarning asosiy maqsadlari boshida yalpi milliy mahsulotni raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan iqtisodiyotni modernizatsiyalashdan iborat.

Mamlakatimizda o'z vaqtida tanlab olingan iqtisodiy taraqqiyot modelining asosiy tamoyillari asosida ishlab chiqilgan, chuqur va har tomonlama o'ylangan iqtisodiyotni tarkibiy o'zgartirish va modernizatsiyalash bo'yicha ishlar amalga oshirilishi natijasida 2019-yil yakunlariga ko'ra, mamlakatning yalpi ichki mahsuloti – 8,0 foizga, qishloq xo'jaligi – 6,8 foizga, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi – 8,8 foizga, chakana savdo aylanmasi – 14,8 foizga oshdi.

Respublikamizda ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va modernizatsiyalash hamda mahsulot raqobatbardoshligini boshqarishni takomillashtirish, rivojlangan mamlakatlar qatori zamonaviy asbob-uskunalar bilan ta'minlash va mahsulot raqobatbardoshligiga erishish uchun uning sifatini oshirish jarayonida qo'l keladigan taklif va tavsiyalarni tahlil qilish va uni amalga qo'llay olish hisoblanadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Miromonovich aytganlaridek, “tadbirkorlik va ishlab chiqarish sohasini rivojlantirish, ularni zamonga mos holda diversifikatsiya va modernizatsiya qilish, ularning imkoniyatlardan to'la foydalanish xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi va shunda biz qurayotgan jamiyat o'z-o'zidan rivojlanish yo'liga qadam qo'yadi”

Bozor iqtisodiyoti tizimiga o'tish davrida tashkilotlar o'rtasidagi raqobatning kuchayishi raqobatbardoshlikni oshirish va tanlangan bozor segmentida tashkilotning mavqeini mustahkamlash uchun biznesni rivojlantirishning yangi yo'nalishlarini izlash zarurligiga olib keldi. Shu munosabat bilan, so'nggi yillarda, ko'pincha, ko'plab tashkilotlar biznes samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash kabi iqtisodiy vositalardan foydalanishni boshladilar, bu esa tadqiqotning dolzarbligini belgilab beradi. Biznesni diversifikatsiya qilish - bu moliyaviy yoki ishlab chiqarish resurslarini turli sohaslar va tarmoqlarda taqsimlash bilan bog'liq ishlab chiqarish yoki savdo jarayonida yuzaga keladigan xavflarni minimallashtirishga qaratilgan usul. Turli xil diversifikatsiya dasturlari orqali biznesni modernizatsiya qilish tendentsiyasi 1950-yillarning o'rtalarida butun dunyo bo'ylab ishbilarmonlar tomonidan tan olingan.

Diversifikatsiya (lotinchadan diversus - har xil va facere - qilmoq, bajarmoq) – bu ishlab chiqarishning samaradorligini oshirish, mahsulot va xizmatlarni sotish bozorlarini kengaytirish maqsadida tarmoq va korxonalar faoliyat sohaslarini kengaytirish, mahsulot va xizmatlar assortimentlarini koʻpaytirish demakdir. Diversifikatsiya strategiyasi – korxonalar faoliyatini mavjud mahsulotlar va bozorlar turini kengaytirish orqali rivojlanish strategiyasidir. Diversifikatsiya strategiyasi korxonalarining ishlab chiqarish va tijorat faoliyatini rivojlantirishning eng yetakchi zamonaviy tendensiyalardan biri hisoblanib, u orqali korxonalarni bozor sharoitida vujudga keladigan turli qaltisliklarga boʻlgan raqobatbardoshligini oshiradi. Diversifikatsiya strategiyasi – korxonalarda yangi mahsulotlar liniyalarini ishga tushirish, qoʻshma korxonalar tuzish, boshqa korxonalarni sotib olish va boshqa turli uslublarda amalga oshirishi mumkin (1-rasm). Korxonalarni texnik qayta qurollantirish - alohida ishlab chiqarish turlarini zamonaviy talablarga asosan yangi texnika va texnologiyalarni kiritish, ishlab chiqarish jarayonlarini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, eskirgan qurilma va uskunlarni yangilash va almashtirish, ishlab chiqarish tuzilmasi va tashkil etilishini yaxshilash yoʻli bilan, korxonaning texnik darajasini oshirish boʻyicha chora-tadbirlar majmuasi. U ishlab chiqarish intensivligini kuchaytirish, ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yaxshilashga yoʻnaltirilgan boʻladi.

Ijtimoiy jihatdan biznesni diversifikatsiya qilish samaradorligi tashkilot faoliyatining kengayishi, maqsadli auditoriya va yangi jalb qilingan iste'molchilarning ehtiyojlarini toʻliq qondiradigan yaxshilangan sifatli mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarish natijasida yangi ish oʻrinlari sonining koʻpayishida namoyon boʻladi. Biznesni diversifikatsiya qilishning asosiy yoʻnalishi yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni tashkil etish boʻlganligi sababli, strategik tahlil va rejalashtirish alohida ahamiyatga ega boʻlib, tanlangan diversifikatsiya strategiyasini amalga oshirishdan tashkilot qanday foyda olishini real baholash imkonini beradi. masalan:

yangi mahsulotlarni chiqarish doimiy va shartli belgilangan xarajatlarni o'tkazish orqali ko'proq daromad olishga hissa qo'shishi mumkin (ya'ni, ishlab chiqarish hajmi ko'proq mahsulotga o'sishiga qaraganda kamroq darajada o'sadigan xarajatlar);

tashkilot ishlab chiqarish hajmini oshirish va yangi mahsulotlarni ilgari surish uchun mavjud infratuzilmadan foydalanishi mumkin; qo'shimcha kadrlarni jalb qilish zarurati, ayniqsa, xodimlar ishlab chiqarish jarayonini saqlash va boshqarish bilan shug'ullanadigan hollarda kamayadi;

- yangi mahsulotlar ishlab chiqarilgandan so'ng daromadning o'sishi, asosan, qo'shimcha xarajatlarni tejash hisobiga, shuningdek, yangi bozorlarni o'zlashtirish va daromadning ko'payishi natijasida yuzaga kelishi mumkin.

Mumkin bo'lgan imtiyozlarni tahlil qilish faqat tegishli tarmoqlarga diversifikatsiya qilingan taqdirda, tashkilot yangi mahsulotlarni chiqarish uchun mavjud texnologiyalar va uskunalardan foydalanganda qabul qilinadi. Adekvat prognozlash turdosh tarmoqlarga diversifikatsiyaning maksimal mumkin bo'lgan diapazonini aniqlash imkonini beradi.

Zamonaviy adabiyotda diversifikatsiya, birinchi navbatda, kengroq assortimentga ega bo'lgan ko'p tarmoqli ishlab chiqarishga o'tish yo'li sifatida ko'rib chiqiladi va uning mohiyatining ikkita asosiy jihati ajratiladi. Diversifikatsiya - bu kompaniyaning strategik sohalari va mahsulot assortimentini to'liq o'zgartirish bilan bog'liq strategiya. Tashkilotning rivojlanish strategiyasining bir qismi sifatida diversifikatsiya strategiyalaridan foydalanish joriy biznes jarayonlarini optimallashtirish va rivojlanishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi. Shunday qilib, biznesni diversifikatsiya qilish tashkilotga o'z faoliyatining barqarorlashuvi va ijobiy dinamikasini ta'minlashga, shuningdek, moliyaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga imkon beradi, bu esa tashkilotning bozor qiymatining oshishiga va aktsiyadorlarning daromadini o'sishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasining «Korxonalar to‘g‘risida»gi Qonuni.-T., Qonunlar to‘plami, Adolat, 2002-y. Ulashev.O.I., Atamuradov.A.Sh. “Korxonalar iqtisodiyoti va menejmenti”. Darslik .-T.: “Tafakkur bo‘stoni”, 2013.- B.232.
2. Gulyamov S., Qosimov G'. va boshqalar. “Zamonaviy ishlab chiqarish menejmenti”. Darslik.-T.: “Tafakkur bo‘stoni”, 2013.- B.456
3. Hojiahmedov G'. H., Yaxyayeva I. K., Yo‘ldoshev N. Q. “Mahsulot sifatini boshqarish” o‘quv qo‘llanma. T.: “Iqtisodchi”, 2018. –B.150
4. Peregudov L., Fayziyev R. va boshqalar. “Mahsulot sifati va raqobatbardoshligini boshqarish”. Toshkent –“ Moliya” – 2018. 67-69-betlar.
5. Орлова И.В. Экономико-математические методы и модели: компьютерное моделирование: Учебное пособие. –М.: Вузовский учебник, 2017. - 344 с.
6. Хуснутдинов, Р.Ш. Экономико-математические методы и модели: Учебное пособие. –М.: Инфра-М, 2017. - 320 с.